

ADALET VE DENGELİ YAŞAM

Bismillâhirrahmânirrahîm.

el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Hamden kesîran tayyiben mübareken fîh. Alâ külli hâlin ve fî külli hîn. Ve's-salâtu ve's-selâmu alâ sey-yidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahibihî ev-maîn. Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn.

Emmâ ba'd:

Fe-kâle Resûlullah sallallahu alyehi ve sellem:

إِذَا أَتَاكَ اللَّهُ مِنْ هَذَا الْمَالِ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ
وَلَا إِشْتِرَافٍ فَخُذْهُ وَكُلْهُ وَتَمَوَّلْهُ

İzâ âtâka'llâhu min hâzel mâli min ğayri mes'eletin velâ işterâfin fe-huzhu ve-külhu ve temevelhu.¹

Peygamber Efendimiz Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'ın rivayet ettiği bu hadîs-i şerîfinde buyuruyor ki:

¹ Nesâî, "Zekât", 94, r. 2605; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, III, 82, r. 2397; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, XI, 27; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, VI, 462, r. 16555; Gümüşhânevî, *Râmûz*, 22, r.12.

İzâ âtâkallâhu min hâzel mâl. “Allah celle celâluhu sana şu maldan verdi mi?”

Nasıl?

Min gayri mes’eletin. “İstemedен...” İstemedен şu maldan; paradan, yiyecek, içecek, giyecek neyse bir şeyden istemedен verdi mi?

Velâ işrâfin. “Böyle bakmadan, göz dikmeden verdi mi sana?”

Fe-huzfu fe-külhu. “Al, yenilecek birşeyse ye.”

Ve temelhu. “Onu kendi malın edin.”

“Bu kadarını yedim, bundan sonrası fazla da...” deme. Onu kendi malın edin, mal edin.

Sanıyorum Abdullah b. Ömer radiyallahu anhuhuma’ya da Peygamber Efendimiz bir şey ikram eylemiş, vermiş.

Demiş ki:

“Yâ Resûlullah! Benim ihtiyacım yok. Benden başka daha muhtaç kardeşlerim var. Ona verseniz...” demiş.

a. İkrâm Olanı Çevirmemek

O zaman da Peygamber Efendimiz:

“Bak delikanlı, istemeden sana Allah bir şey veriyorsa, verirse o zaman al...” “Ben senin ne olduğunu biliyorum. Zengin misin fakir misin. İstemedin. Bende ikram ediyorum veriyorum. Böyle reddetme al.” demiş.

“Başkasına verilecek olsa onu da bilirim.” demek istemiş herhalde. Muhakkak ki öyledir. Peygamber Efendimiz herşeyin en iyisini bilir.

Demek ki göz dikmeden, iştahlı iştahlı bakmadan, tamah etmeden, dilenmeden, istemeden mal gelirse yiyecek, içecek hurma, koyun, kuzu, deve... Efendimiz gelenleri dağıtırdı.

“İstemeden verildi mi al...” diyor.

Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'te [fakirdi] mübarek. Bir keresinde Selmân-ı Fârisî ziyaretine gitmiş. Çünkü ahiret kardeşiymiş onunla. Kapıyı çalmış. Hanımı çıkmış. Kadıncağızın üstü başı perişan. Eve girmiş; hiç bir şey yok; tamtakır.

“Bu ne hal.” demiş. Hanımı demiş ki:

“Senin kardeşin, Ebu’d-Derdâ dünyayı terketti. Dünyalık hiçbirşeye hevesi, arzusu yok.” Yok bir şey, üstte başta yok. Evde barkta yok. Bir şey yok. O zaman biraz sonra Selmân-ı Fârisî’nin önüne yemek konulmuş.

“Buyur. Sen de otur ye!” Ramazan değil. Ramazan olsa ikram edilmez zaten.

“Buyur, sen de otur ye!”

“Ben yemeyeceğim, sen ye.” demiş.

“Yahu otur ye!”

“Yemeyeceğim.” demiş.

“Sen yemezsen ben de yemem!”

Bozmuş orucunu. Bakmış vaziyet fena, ciddi. Bozmuş orucunu, Selmân-ı Fârisî ile yemeği yemişler.

Gece yatıya kalmış. Demek mescitten uzakça bir yerde. Gece yatağı hazırlamış buna;

Yat kardeşim.

Sen?

“Benim biraz meşguliyetim var yatmayacağım.” demiş.

Ne yapacaksın?

İşte namaz kılacak, tesbih çekecek filan.

Demiş;

“Yat!”

Yok, sen yat da ben işte meşguliyetimi yapayım.

Sen yatmazsan bende yatmam!

Bakmış yine vaziyet ciddi. Selmân-ı Fârisî radiyallahu anh'ın gönlü olsun diye yatmış.

Biraz sonra, onun uyuduğuna kanaat getirince yataktan yavaşça sıyrılmış, Selmân-ı Fârisî şak diye elini yakalamış;

Yat aşağıya!

Hay Allah! Yine yatmış.

Ondan sonra, biraz daha iyice uyuduğuna kanat getirdiği sırada yine kalkmak istemiş yine yakalamış bileğinden;

Yat aşağıya!

b. İbadette Aşırıya Kaçmamak

Nihayet teheccüd vakti gelmiş, gecenin üçte ikisi filan geçmiş. O zaman haydi kalk demiş, kendisi de kalkmış. Beraber abdest almışlar, teheccüd namazlarını kılmışlar, sabah namazı kılmaya Peygamber Efendimiz'in mescidine gelmişler. Ebu'd-Derdâ Peygamber Efendimiz'e demiş ki;

“Yâ Resûlallah! Bu benim kardeşim Selman, bana orucumu bozdurdu, gece yaptığım

ibadetleri, her zaman yaptıklarımı yaptır-
madı.” filan demiş. Peygamber Efendimiz
Selmân-ı Fârisî’yi dinlemiş, demiş ki;

“Selman haklı yâ Ebe’-d-Derdâ! Selman
haklı. Sen her şeyi aşırı yapmaya başlamışsın.
Hanımını ihmal etmişsin. Halbuki hanımın se-
nin üzerinde hakkı var. Oruç, uykusuz ibadet
filan, halbuki senin vücudunun senin üzerinde
hakkı var. Evet Cenâb-ı Hakk’a karşı da ibadet
borcun var. Cenâb-ı Hakk’ın da ibadet hakkı
var. Her hak sahibine hakkını ölçülü olarak
ver.” buyurmuş.

Ve başka sahabe arasında böyle yine iba-
dete düşkünlükten aşırı gitmek isteyenleri da-
ima men etmiştir, engellemiş, demiş ki;

“Bak, ben sizin Allah’tan en çok korkanı-
nız olduğum halde, bazen oruç tutuyorum, ba-
zen yiyorum, tutmuyorum. Gecenin bir kıs-
mında uyuyorum bir kısmında kalkıyorum. Ve
işte görüyorsunuz evliyim, çoluk çocuğum var,
eşlerim var. Yani evlilik de günah değil, yanlış
yalan değil, peygamberliğe aykırı bir şey değil.
Evlilik gayet tabii bir şey. Çünkü evlenince in-
san nesli devam ediyor, evlenmeyince evlat,
çoluk çocuk olmuyor. Beni seven benim yolum-
dan gider. Benim yolumdan gitmeyen benden

değildir.” buyurmuş. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aşırılığı engellemiş

Bu Ebu'd-Derdâ işte böyle bir insan. Yani Selmân-ı Fârisî onu mâkul bir çizgiye gelmesi için biraz zorlamış. Çünkü Selmân-ı Fârisî ibadet ve taat konusunda daha tecrübeli. Hem eski papazların yanında kalıp da yetişmiş, onları da biliyor, her şeyi de biliyor. Peygamber Efendimiz de kendisini çok severmiş. Selmânü minnâ ehle'l-beyti. “Selman bizdendir. Ehli-beytimizden sayılır.” diye iltifat buyurmuş. Demek ki, Resûlullah Efendimiz'in muradını daha iyi anlamış, iyi uygulamış bir tecrübeli sahabi. Bizim de tarikatımızın silsilesinde Ebû Bekr-i Sıddîk, Selmân-ı Fârisî, Peygamber Efendimiz den sonra üçüncü isim. Daha düzgün ölçülerde dengeli adaletli davranıyor demek ki.

Allah şefaatlerine erdiresin.

İkinci hadîs-i şerîf.

إِذَا تَاكَ اللَّهُ مَالًا فَلْيُرْ أَثْرُ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ وَكَرَامَتِهِ

İzâ âtâkallahü mâlen fe'l-yüra eserü ni'metillâhi aleyke ve kerâmetihî.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, İmam Ne-seî, Hâkim, Taberânî, İmam Trmizî rivayet etmişler ve bu hadîs-i şerîfi hasen ve sahih sıfatıyla tavsif etmişler. Ebu'l-Ahvas babasından rivayet etmiş; Peygamber Efendimiz diyor ki;

İzâ âtâkallahü mâlen. “Allah sana bir mal verdiyse, vermiş ise.” Fe'l-yüra eserü ni'metillâhi aleyke ve kerâmetihî. “Allah'ın bu nimetinin emareleri, âsârı, bu ikramının belirtileri senin üzerinde görünsün.”

c. Verilen Nimetin Emareleri Bizde Görülmelidir

Nimetinin, o nimete sahip olduğunun emareleri senin üzerinde görünsün, buyurmuş. Kerâmet ikram manâsında. Evliyaullahın kerâmeti de Allah'ın onlara özel bir muamelesi, ikramı olduğundan öyle deniyor.

Allah bir mal verdi mi bu Allah'ın bir nimetidir ve kerâmetidir, yani kula ikramıdır.

“O kerâmetinin, o ikramının, o nimetinin eseri görülsün.”

Nasıl görünecek?

Paralı olduğun, zengin olduğun, cebinde para olduğun, elinde mal olduğun belli olsun. Yani hırpani gezme. Millet seni fakir sanmasın. Zengin olduğun giyiminden, kuşamından belli

olsun. Belli olsun da fukaracık da, “Ya şu adamın parası var.” diye senden isteyebilsin. Zengin de yanılıp da sana, “Bu fakir galiba.” diye acıyıp da para vermeye kalkmasın.

Biraz böyle üzerinde belli olacak. Var giymiyor, var yemiyor. Olmaz. Allah kendisine bir nimet verdi, zenginlik verdiyse giyecek giydirecek, yiyecek yedirecek...

Bir de nimetin görünmesi nasıl olur, görürsün?

Yani, “Ben söyleyim ben böyleyim.” [deyince] adama deriz ya;

Görelim bakalım, haydi görelim. Öyle mi? Haydi görelim.

Ha, sen zengin misin? Allah mal vermiş mi?

Haydi görelim bakalım!

Görürsün, yani biraz da fukarayı kolla.

Hiçbir şey vermiyor, hiçbir şey ikram etmiyor. Hayır, hasenât, sadaka, bağış filan yapmıyor, o zaman görülmüyor. Bir de öyle olabilir yani “görürsün”den murad, “Gözle de görürsün, bir de herkes de; ‘Ha, bak bu adam zengin, sağa sola veriyor.’ diye anlasın.” Yani saklı kalmasın bir, bir de cimrilik yapılmamasın, verilsin, iki.

d. İmam-ı Âzam Ebu Hanife'den Aktarılan Menkıbe

Bu konuda bu hadîs-i şerîfi, İmam-ı Âzam efendimiz de bir vesileyle söylemiş diye ben böyle kulaktan duyduğum bir menkıbede duymuştum.

Horasan'dan bir zât İmam-ı Âzam Efendimiz'in şöhretini duymuş; "Kûfe'de bir alim var, maşaallah, öyle alim ki, etrafında yüzlerce talebe var. Boyuna onları yetiştirmek için çalışıyor, ne sorulursa gayet güzel cevaplar veriyor. Şöyle bilgin, böyle kıymetli insan, şöyle Allah'ın sevgili kulu Allahuâlem." diye duymuş methini. Horasan'dan demiş ki;

"Yahu şu âhir ömrümde gideyim şu mübarek zâtın hizmetinde bulunayım, duasını alayım. Burada durup ne yapacağım. Hem ilim öğrenirim, bir şeyler dinlerim. Hem hizmet ederim bu zât'a. Duasını alır sevap kazanırım."

Yakınlarından vedalaşmış, demek ki durumu öyle hareket etmeye müsait. Belki hanımıyla çıktı yola, nasılsa... Horasan'dan Kûfe'ye gelmiş.

İmam-ı Âzam'ı görecek, İmam-ı Âzam'ın hizmetine girecek, ömrünü İmam-ı Âzam'ın yanında geçirecek. Arzusu bu. Güzel bir arzu,

yani ilahi mükafaatı isteyen, âhiret sevabı isteyen bir insanın düşünce tarzı. Kûfe'ye gelince sormuş hemen karşılaştığı kimselere;

“Burada bir Ebû Hanîfe isminde alim varmış, İmam-ı Âzam derlermiş, ders verirmiş, talebeleri çokmuş. Acaba onu nerede bulabilirim?” diye sormuş birisine, yoldan geçen birisine. O da demiş ki;

“Aha işte, ta karşıdan geliyor bak. Sorduğun adam ne tesadüf karşıdan geliyor.” demiş.

Şimdi bu zât, şöyle karşıdan geliyor deyince, uzaktan bir bakmış, yakışıklı giyimli bir adam. Cübbesi güzel, sarığı güzel, her şeyi böyle çakı gibi güzel. Her şeyi... Ondan sonra yüreği cız etmiş; “Yahu ben bu adam için mi geldim. Şimdi bu adam giyim güzel, demek ki dünya ehli.” demiş.

O sanıyormuş ki böyle beli kambur, abasında 40 tane yama olan, bembeyaz sakallı bir pîr-i fâni görecek. Hayalindeki tip değil; yakışıklı çakı gibi bir adam. Hem de güzel giyimli; sarığı güzel cübbesi güzel filan. Pahalı da bir kumaş filan, belli. Demiş;

“Bu dünya ehli yahu. Ben bunun yanına gitmeyeyim. Bu benim tahmin ettiğim, aradığım insan değil. Ben âhiret adamı arıyorum,

evliyaulahtan bir kimse olsun istiyorum. Dünya ile alakasın kesmiş bir kimse olsun istiyorum.” filan. “Şunun yanına hiç gitmeye-yim.” demiş. Yani adam Kûfe’ye kadar geldiği halde uzaktan bakıştan niyetinden vazgeçmiş.

Sonra takip etmiş İmam-ı Âzam’ı gözüyle. İmam-ı Âzam orada bir manav dükkanına girmiş, üzüm satan dükkana. Dükkanın önünde küfeler var; iki üç tane oradan almış üzüm, iki üç tane oradan almış. Boyuna her küfeden alıyor, üzümleri yiyor. Demiş ki;

Aa aa aa! Yahu bu üzüm alacaksa girsin, yani bir tanesinden, şundan desin [alsın.] Herkes böyle bu kadar didiklerse üzümleri, üzümler biter. Bu çeşni, tadını tatmaktan, tadına bakmaktan çok öteye gitti bu, çok yedi. Bu adam demek ki haramı helali de pek aldırıyor. Şu hâle bir bak! Üzümden nasıl atıştırdı. Baya bir yarı karnı doydu. Dünya ehli zaten. Giyimi kuşamı da güzel. Yediğine de pek dikkat etmiyor. Ben bunun yanına varmayayım.” demiş, kararı kaha da kuvvetlenmiş.

Sonra İmam-ı Âzam çıkmış dükkandan, böyle yürümüş gitmiş. O da biraz isteksiz isteksiz yürümüş caddeden. İmam-ı Âzam bir ara sokağa girmiş. O da oraya kadar yürümüş.

Arkadan bakmış, sokağın öbür köşesinde bir kadınla senli benli konuşuyor İmam-ı Âzam. Samimi samimi konuşuyor;

“Oh demiş, önüne geleni ye, beğendiğini giy, kadınlarla da köşe başında sohbet eyle, güle oynaya samimi samimi mütebessüm filan. Bir de âhîret adamıyım, İslâm alimiyim diye geçin. Böyle şey olur mu ya?” filan diye, dönmüş Horasan’a gidecek.

Köşeyi dönünce İmam-ı Âzam sokağın içinden adıyla, “Dur ey filanca!” diye hitap etmiş. Hop afallamış.

Çünkü Horasan’dan Kûfe’ye ilk geliyor, nereden bilecek adını sanını? Allah bildirmezse, kerâmet sahibi olmazsa nereden bilecek?

Afallamış bir; “Allah Allah! Nereden bildi ismini!?” İmam-ı Âzam demiş;

“Gel... Bu benim konuştuğum kadın benim hanımım, ailem. O üzümlerini yediğim dükkân benim dükkânım.”

“Neden bütün küfelere baktım?”

“Çünkü adamlarıma, ‘Üzümleri olgun kopartın, koruk kopartmayın, koruk kopartırsanız müşteri beğenmez, alınan para helal olmaz.’ diye hepsinin emrime uygun toplanıp

toplanmadığına baktım. Dükkan benim mal benim, bakmaya hakkım var.” demiş.

Yani bir de koruk satmasınlar diye takvadan dolayı bakıyor, yani bayağı teftiş ediyor.

“Sonra, bu hanım benim hanımım. Ona dedim ki, ‘Yemekleri hazırla, akşama Horasan’ dan misafirimiz var.’”

Oradan da bir afallamış.

“Üzerimde ki elbiselere gelince...” demiş, bu hadîs-i şerîfi veya bu manâdaki başka bir rivayeti söylemiş;

“Allah bir kuluna zenginlik verdi mi, nimet verdi mi, ikram etti mi, onun eserini üzerinde görmeyi ister, görünmesini ister. Ben bundan böyle giyiniyorum.” demiş, böyle açmış, “Sen benim içime bak.” demiş.

İçi tabii asıl kalbi, mühim olan kalbi de, galiba içinde de basit bir elbise varmış.

Böyle bir şey duymuştum, yani İmam-ı Âzam’ın menakıbı hakkında...

Allah bilir. Fakat güzel bir menkıbe olarak hoşuma gider, söylerim vaazlarımda. Çünkü insanlar, uzaktan insanları değerlendiriyorlar, bazen yanlış değerlendiriyorlar. Bazen bir davranışı uzaktan kötüye yorumluyorlar. Halbuki sorsalar bir mâkul sebebi var.

“Ha öyle mi? O zaman tamam.” diyeceği bir durum var. O bakımdan güzel işaretler veriyor insana.

Tabii İmam-ı Âzam Efendimiz'in büyüklüğünü de gösteren bir menkıbe ayrıca. Bu hadîs-i şerîfle de ilgili.

Demek ki Allah'ın nimetinin eseri üzerimizde görülecek. Yani bir, giyim kuşamımız 40 yamalı olmayacak, Allah vermişse verdiğini giyeceğiz; iki, paramız pulumuz varsa biraz da fakara görecek, “Bakalım parası varsa görelim!” dediği gibi. Yani onlara da verilecek.

Üçüncü hadîs-i şerîf. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki;

إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَاسْأَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَاسْمِ أَبِيهِ
فَإِنْ كَانَ غَائِبًا حَفِظْتَهُ وَإِنْ كَانَ مَرِيضًا عُدْتَهُ
وَإِنْ مَاتَ شَهِدْتَهُ

İzâ ahbebbe racülen fe's-elhü ani's-mihî ve's-mi ebîhi fe-in kâne ğâiben hafıztehü ve in kâne marîden udtehû ve in mâte şehidtehû.

e. Sevdiğiniz İnsanı Tanıyın

İbn Ömer radiyallahu anhümâ'dan Peygamber Efendimiz buyuruyor ki;

“Bir adamı sevdin mi, sevmiş isen bir adamı.” Fe’s-elhü ani’s-mihî. “’Senin ismin ne?’ diye o adama isminden soru sor.” Sen kimsin, ismin ne diye soru sor, bir. Ve’s-mi ebîhi. “Baban kim, hangi kabiledensin, kimlerdensin?” diye sor, yani tanı.

Tabii iyice tanımak için mesleğini sorarsın, memleketini sorarsın. Ben nüfus memuru gibi sorguya çekiyorum birisi ile karşılaştım mı.

Nerelisin, hangi kasabadansın, falancayı tanır mısın, ismin ne, baban ne iş yapardı soruyorum.

Neden?

İşte bu hadîs-i şerîflerden dolayı.

Fe-in kâne ğâiben hafıztehü. “Eğer gaib ise, onu korursun.”

Yani olmadığı yerde, seviyorsun ya adamı, müdafaa edersin, savunursun. Çünkü iyi tanımış olursun.

Yok, yahu kasabamıza hırpani kılıklı bir adam geldi, hırsız mı ne? İyi niyetli mi kötü niyetli mi?

Yok canım, be onu tanıdım, o falanca kabileden çok dürüst, çok tanınmış bir zât'ın oğlu. İyi bir aileden. Yok bir şeyi filan, mesela. Yani olmadığı yerde savunursun onu. Gıybeti yapılırsa, aleyhinde düşünülürse savunursun. Olmadığı zaman korursun.

Ve in kâne marîden udtehû. “Hastalanırsa, anasını babasını, soyunu sopunu, evini barkını, adresini öğrendiğin için gider ziyaret edersin.”

Kardeşim, camide görünmüyorsun, hasta mı oldun? Neyin var? Doktor bulalım, tabib hekim bulalım, bilmem ne filan. Ziyaret edersin. Allah şifa versin. Dur ben bir okuyayım sana filan. Ziyaret edip hasta ise hatırını yoklarsın. Gönlünü alacak şeyler yaparsın.

Ve in mâte şehidtehû. “Ölürse cenazesinde bulunursun, son vazifelerini yaparsın.”

Demek oluyor ki sevdiğimiz insanı iyi tanımaya çalışacağız, biraz soruşturacağız.

Sanıyorum, Abdullah b. Ömer radiyallahu anh'ın bir kimse ile muhabbeti olmuş da, Peygamber Efendimiz;

“Bu kim?” diye sormuş. O da;

“Bilmiyorum.” demiş. “Sevdim, işte camide namaz kılıyordu, sevdim ama bilmiyorum.” deyince galiba Peygamber Efendimiz böyle buyurmuş.

Bazen de camiye birisi geliyor, hiç kimse halini hatırını sormuyor, kalkıyor gidiyor. Bizim Türkiye’de çok oluyor, İskenderpaşa’da çok oluyor. Bazan bana mektup ta yazıyorlar;

“Hocam dört senedir sizin vaazlarınıza, Pazar derslerine gelirim. Ne arayan, ne benisoran var. Dört senedir bir tane ahbab edinmedim.” diyor.

Çok ayıp cemaate! Cemaat geleni bir soracak, tanıyacak, gel çorbayı beraber içelim diyecek, muhabbeti ilerletecek filan, ki bir arkadaş kazanmış olacak. O arkadaş da ısınmış olacak. Eski dervişlerden dervişliği daha güzel öğrenmiş olacak; âdâbı, erkânı, ahlâkı, ezkârı, evrâdı, neyse... her bakımdan karlı olacak.

Peygamber Efendimiz her işimizi bak bize öğretiyor. Yani birisini sevdim mi ismini, babasını, vesairesini sor. Her şeyimizle ilgileniyor Peygamber Efendimiz. Dişlerini fırçalamaktan, tanıdığı insanın halini hatırını sormaya varıncaya kadar, bizi toplum yönünden muhab-

betli bir toplum hâline gelelim diye her bakımdan eğitiyor, hem dünyamızı hem âhiretimizi mutlu kılacak güzel bilgiler öğretiyor.

Allah peygamber Efendimiz'in şefaatine erdirsin. Ona en güzel tarz da uymayı nasip eylesin. Böylece iki cihan saadetine erenlerden eylesin cümlemizi.

el-Fâtîha.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
19 Rebû'l-Evvel 1421 / 22.06.2000
Avustralya

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

